

ТРИ ИНОВАТИВНИ ПРЕДЛОЖЕНИЯ ЗА СТИМУЛИРАНЕ НА ПУБЛИКАЦИОННАТА АКТИВНОСТ НА МЛАДИТЕ ИЗСЛЕДОВАТЕЛИ В НАУЧНИТЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКИ ПЕРИОДИЧНИ ИЗДАНИЯ

Владислав МИЛАНОВ

Софийски университет „Св. Климент Охридски“, България

E-mail: vladislavmilanov77@abv.bg

THREE INNOVATIVE SUGGESTIONS TO ENCOURAGE YOUNG RESEARCHERS' PUBLICATION ACTIVITY IN ACADEMIC PHILOLOGICAL PERIODICALS

Vladislav MILANOV

Sofia University "St. Kliment Ohridski", Bulgaria

E-mail: vladislavmilanov77@abv.bg

ABSTRACT. The paper discusses three innovative suggestions encouraging young philological researchers to publish their scientific contributions in humanities journals indexed in global databases. The first suggestion is related to the revival of the linguistic genre of the language note, which was widely used in scientific journals and mass media until 2000. This genre has a rich history in the Bulgarian scholarship and is closely associated with the language policy and the clarification of important linguistic issues in the form of short but meaningful texts that comment mainly on deviations from literary language norms or stylistic deficiencies in the media and the speech of public speakers. The second suggestion envisages a series of scientific conversations related to language and literature with prominent Bulgarian and foreign researchers. The recorded audio files will be an integral part of online platforms of contemporary publications. This will enable the preservation of interesting linguistic ideas and the 'voice' of established scholars for future reference. The third idea developed in this publication is to assign young researchers to develop speech portraits of public speakers and conduct "interviews" with them on topics related to current issues of the linguistic situation. In this way, the distance between academic linguists and public experts will be bridged. These ideas are presented as an opportunity to broaden the audience and enrich philological journals with columns in which secondary school teachers and their students can publish their observations.

KEYWORDS: language note, linguistic interviews, speech portraits, periodicals, young researchers

Последните години поставят българската научна периодика пред редица предизвикателства. Хуманитарните, и в частност лингвистичните списания, са поставени в ситуация, в която трябва да се приспособят към актуални бази данни, в които са стандартизирани редица критерии, спазвани от световната научна общност и приети като унификационен модел. Във връзка с това представителите на хуманитаристиката у нас реагират остро, защото механично към тях се прилагат механизми, които са създадени и функционират справедливо като оценка спрямо учени от природо-математическите направления. Специфики има и всяка научна област отстоява това. Споровете не спират, а българската хуманитаристика защитава справедливо националните каузи и запазването на идентичността ни като нация, която през езика, историята и литературата си се е съхранила през вековете. Различни изследвания – както на български учени, така и на чуждестранни българисти (виж в библиографията трудовете на Н. Сталянова, на Е. Крейчова, на М. Добрикова, на П. Крейчи и други), непрекъснато повдигат въпроси, свързани с актуалното състояние на родния ни език, на родната ни литература, на родната ни история и мястото им в научните издания, които имат престижен световен импакт фактор. Кръглата маса, организирана от Филологическия факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“ през месец ноември 2022 г., пък е поредното потвърждение на грижата на филологическата общност за изясняване на публикационните стандарти, както е и повод да бъдат обобщени редица проблеми пред българистиката в контекста на публицистиката на фона на редица съвременни световни изисквания.

Целта на настоящото научно изложение е да представи няколко функционални предложения, които биха подобрили системата на научната лингвистична периодика и биха могли да я доближат до световните образци в тази област. Още в самото начало е много важно да се уточни, че ще бъдат изложени идеи, които са свързани с практиката на научно списание, реферирано в българската база данни на НАЦИД; регистрирано е също и в Европейската електронна библиотека, популярна под абривиатурата CEEOL.

Списание „Съвременна лингвистика“ е основано през 2018 година от преподаватели езиковеди от Софийския университет „Свети Климент Охридски“. Като предшественик на това списание може да бъде посочено друго авторитетно списание за млади изследователи, което се финансира от Факултета по славянски филологии – „Филологически форум“, и което към момента излиза само в електронен вариант. Политиката на списание „Съвременна лингвистика“ обаче е последователно ориентирана и към хартиено издание и едва ли е необходима аргументация, и то точно пред филолози, за това в какво се крие магията на хартията. Списанието е насочено изцяло към млади изследователи: студенти бакалаври, студенти магистранти и докторанти. През последната година е създадена и специална рубрика за отличени ученически есета, а пътят към международните бази данни наложи и рубриката „Словото на учителя“, в която свои научни приноси публикуват утвърдени български езиковеди с безспорни приноси в лингвистиката. Наличието на рубрика за ученически есета се обуславя от непрекъснатото изискване да се намалява дистанцията между средното и висшето образование, от една страна, а от друга страна, за да даде възможност на ученици, които проявяват интерес към филологията и в частност към лингвистиката, да направят своите първи опити в писането на академичен текст. Втората рубрика в списанието се наложи от необходимостта в него да публикуват своите научни статии утвърдени български езиковеди, които са разпознаваеми в науката и цитирани в световните бази данни. Списанието поддържа активен интернет профил, фейсбук страница, както и сайт, на който се качват отделните броеве и е представена политиката за публикуване на страниците на списанието.

В настоящия текст ще бъдат разгърнати три идеи, които биха повишили публикационната активност, особено на младите изследователи езиковеди, и с това ще помогнат на процеса към съизмерване на българската научна хуманитарна периодика със световните стандарти. Тук, разбира се, има две опорни точки, които остават в периферията на заглавието:

1. Най-важен фактор преди публикационната активност остава и до днес привличането на изследователи в полето на хуманитаристиката. По мое мнение се наблюдава процес на демотивация у младите специалисти, завършили хуманитарни специалности, да продължат своето професионално израстване в сферата на науката. А това е важна предпоставка както за развитието на научните области, така и на периодичните филологически списания. То е важно и с оглед на световните публикационни стандарти, според които не е редно да се издават само трудовете на едни и същи изследователи. Освен това чрез стимулирането на публикационната активност се оформят изследователи, които работят по високи стандарти и могат да бъдат оценени от анонимните рецензенти обективно. И нещо още по-важно. Публикациите в научната периодика са стимул за развитието на младите изследователи. За всеки филолог е ясно, че езиковедът се оформя като специалист през целия си живот. Също така е ясно, че университетските преподаватели и учените от институтите на Българската академия на науките са длъжни да подготвят добре докторанти, които отговорно да продължат мисията на българските езиковеди. Мисия, завещана от няколко поколения езиковедци. Мисия, която ще гарантира интереса към науката за езика и ще я съхрани и за следващите поколения. Това е грижа, която има водеща роля за съхраняването на българската нация. И в това няма нито преувеличение, нито клишираност.

2. Класическите спорове и разделения между хуманитарни и нехуманитарни науки у нас днес все повече трябва да бъдат преодолени в името на това българската наука да става все по-разпознаваема и да се увеличи процентът на учените, които оформят облика на научната ни мисъл пред света. Ще си позволя един пример, познат от изследванията на проф. Венче Попова. Именитата българска езиковедка с аргументи защитава тезата, че българската лингвистика не е разпознаваема със своя доктрина в световното езиковедство, тоест все още няма българска лингвистична доктрина в полето на световната лингвистика. Според мене несъмнен принос са проучванията на проф. Мирослав Янакиев, в които са кодирани значими елементи от теория, съпоставима със световните научни идеи. В полето на компютърната лингвистика днес също има много сериозни заявки от учени, чиито изследвания прилагат световни модели и типологизират важни за българския език явления.

На фона на горепредставените факти се открояват някои от обясненията, свързани с българските списания и мястото им в световните бази данни. Българското езиковедство има свой специфичен обект на изследване и това е родният ни език. Нашата традиция предполага

описанието на този език да бъде насочено към онези вътрешни процеси, които се налагат като тенденции в речевата практика и науката не може да ги заобиколи в своите изследвания. През последните години обаче, когато лингвистиката ни се отвори широко към световното научно мислене и към описанието на езика като най-важния човешки инструмент за общуване и за изразяване на мисълта, което я прави и теоретична, но и прагматично значима за човечеството наука, се увеличават езиковедските изследвания, които включват в аналитичните си наблюдения съизмеримостта на явленията в българския език с тези на световните тенденции в езиковедската наука. И тук не става дума за прилагане на чуждоезикови теории към нашия език, а за оригинални научни изяви, които описват българската реч в контекста на значими за европейската лингвистична мисъл и за световната лингвистика модели. Като такъв успешен пример ще посоча изследванията на проф. Петя Осенова и на екипа ѝ, които успешно разработват електронна мрежа, в основата на която стои комбинирането на лингвистичното знание със силата на компютърното моделиране. В тези изследвания светът става все достъпен и затова принос имат интердисциплинарните подходи и мащабите, през които се пречупва знанието в полза на обществото. Повече може да се види на сайта на проекта на адрес [Екип - BulTreeBank Group](#).

Една от сериозните възможности, които биха провокирали интереса на младите изследователи към научна лингвистична работа в реферирани списания, несъмнено е разработването на езикова бележка. Този жанр, който има своя богата история в българската лингвистика, днес е напълно изоставен, защото не се възприема като достатъчно сериозен като тип текст в сравнение с научната статия и с монографията например. Предимствата му обаче в сравнение с останалите текстови модели са много:

➤ Първо, този тип текст в кратко изложение може да представи актуална информация, свързана с динамиката на дадено езиково явление. Приема се, че и до днес именно този тип текст най-пряко скъсява дистанцията между езиковедите и обществото, като информира по важни езикови теми, които най-често представляват отклонение от книжовноезиковите норми.

➤ Второ, жанровият формат предполага и широко тематично разнообразие, което обикновено се подчинява на актуалността на разглеждания проблем без значение към кое от езиковите равнища се отнася – фонетично, морфологично, синтактично, лексикално, стилистично. Идеята е езиковото явление да бъде обяснено ясно и достъпно; да се очертае отклонението от езиковата норма; да се потърсят причините за появата и съществуването му – диалектни или разговорни влияния, както и да се посочат евентуални решения за бъдещото му развитие, като се отчитат синхронните наблюдения с анализите в диахрония.

➤ На трето място, езиковата бележка остава сериозно предизвикателство, защото е много съществен елемент на понятието езикова политика. Всяко съвременно списание, без значение дали поддържа тясноспециализиран профил, или пък се стреми към приобщаването в международните бази данни, трябва да се включва в процесите, свързани с езиковото съзнание, езиковата личност, възпитанието и стремежа към избор на изразни средства, които са уместни за съответната ситуация, тоест да изгражда и да развива и подпомага езиковите знания, езиковите умения и уменията за общуване.

Със сигурност може да се обобщи, че всички съвременни хуманитарни лингвистични издания са задължени на този жанр, тъй като той е представителен за поддържането на висока езикова култура в обществото чрез информиране за важни езикови въпроси и чрез указване на коректни спрямо книжовната норма варианти. Разбира се, не с онзи старомоден модел на стрелящия показалец, чрез който се налагат езиковите правила, а чрез уместно и убедително обяснение на важни за езика и за българското общество въпроси. Не е за пренебрегване темата за силното влияние на езиковите бележки и на популярните рубрики в радиата и в телевизиите от близкото минало, чрез които се поддържаше едно добро равнище на информираност по отношение на езиковата култура. Факт е, че днес нито една национална медия не поддържа рубрики за езикова култура в ефира си. Такива рубрики водеха допреди няколко години езиковеди като Стефан Брезински, Владко Мурдаров, Борислав Георгиев, Михаил Виденов и други. Днес само Българското национално радио, в една от своите програми – „Христо Ботев“, коментира актуални езикови проблеми, като кани различни специалисти от Института за български език и от висшите учебни заведения. Водещата на предаването – Венета Гаврилова,

поставя като теми най-различни интересни проблеми, които са важни и за развитието на езиковата политика – като се почне от темата за чуждиците и се премине през въпроса за употребата на феминативите в българския език, за да се стигне до проблема за фразеологията и нейната рецепция в българското общество.

Всяко съвременно хуманитарно списание би трябвало да разчита на актуални и нетолкова силно теоретизирани рубрики, които да достигат до по-широк кръг от читатели извън специализираната аудитория. Езиковата бележка като лингвистичен жанр предполага именно такова разбиране и поднасяне на информацията до широк читателски кръг. Темите на рубриците могат да варират от речта на публично говорещите хора до тенденциите в отклоненията в масовата писмена практика на учениците например. Гъвкавостта на жанра предполага много широк избор от съвременни езиковедски теми и проблеми от най-различно езиково естество.

Тук е мястото да отбележа, че в електронните формати на езиковедските хуманитарни списания свое място биха намерили някои допълнителни рубрики, които да привлекат млади изследователи и да ги мотивират да направят своите първи стъпки в науката. Това ще даде възможност не само на младите изследователи да се развиват в полето на лингвистиката, но ще съхрани за науката и поколенията важни сведения. Ще посоча някои от възможните модели за актуални рубрики към съвременните списания:

1. Серия от разговори по езикови въпроси с утвърдени имена в българската и в световната наука – непросто е във века на технологиите да не се направи един сериозен аудиоархив, в/чрез който да се запазят гласовете и концепциите на изяви български и чуждестранни лингвисти. Това ще даде възможност на много широка аудитория да се запознае с научните хипотези на изследователите, от една страна, а от друга страна, ще запази в автентичен вид оригиналността на техните послания, пренесена през годините.

Лингвистичното интервю е непопулярен все още жанр, който трябва да бъде развит в българската наука, защото ще даде възможност на строителите и ревнителите на българското езикознание да предадат своите послания на следващите поколения студенти българисти през силата на живата реч и/или през силата на писаното слово. Няма да скрия въодушевлението си от възможността да слушам записите на реч на акад. Александър Теодоров-Балан в Българското национално радио, които несъмнено допринасят за разбирането и осмислянето от съвременните изследователи на научните идеи на първия ректор на Софийския университет. Въпросите към научните работници могат да бъдат разположени в много широк диапазон: от тяснопрофесионални въпроси, свързани с компетентностите и с приносите на учения до интересни спомени от студентските години; разкази за именити преподаватели и разбира се, послания към следващите поколения филолози. Ще си позволя да отбележа, че в списание „Съвременна лингвистика“ вече са отпечатани подобни интервюта със световно известни учени като акад. Ю. Апресян, проф. Гулиелмо Чинкуе, проф. Хилмар Валтер, както и с именити български езиковеди като проф. Руселина Ницолова, проф. Иванка Гугуланова, проф. Венче Попова, проф. Владко Мурдаров, а предстои да бъде поставено началото на аудиоархив с лекцията на проф. Лилия Илиева, представена пред студенти българисти в края на месец ноември в препълнената зала 137 на СУ „Свети Климент Охридски“.

2. Да се разширят тематично рубриците на съвременните списания и да се представи възможността на страниците им да бъдат публикувани научни разработки на преподаватели по български език в средните училища; да се даде възможност чрез публична обява да бъдат поканени ученици от средните училища, които да разработят есета с езикова проблематика и тези есета да намерят свое място сред сериозните научни разработки. Това е особено важен елемент, като се има предвид непрекъснатото настояване за намаляване на дистанцията между средното и висшето образование.

Вниманието на младите изследователи лингвисти и насочването към публикационна активност може да бъде провокирано и през рубрика, в която да бъдат поместени материали, посветени на речта на публично говорещите личности. Темата е актуална и със сигурност ще привлече вниманието на младите специалисти. Освен това тя дава възможност на студентите още от университетската аудитория да приложат теоретично придобитите знания през живата реч и през анализ на публичните изяви. Речевият портрет на публична личност не е особено популярна инициатива в българските научни среди. Тя поставя голямата тема за баланса между строгата теоретична рамка в научните изследвания и мястото на практическите разработки. В

историята на българското езиковедие преобладава богата палитра и от двата модела. Това изгражда образа на българската лингвистика като добре балансирана и като съпоставима с измеренията на добрите образци в световната лингвистика система. Някои проблеми обаче остават в периферията на изследователите или пък очакват друго време, в което да бъдат разработени. Речевият портрет е много подходяща форма за научен тип текст поради следните особености:

1. Анализира обществено значими речеви модели, чрез които се осъществява общуването между публично говорещите лица и българските граждани;
2. Резултатите от изследванията ще бъдат обект на интерес и от страна на обществото, а това ще разшири евентуално периметъра на интереса към научната периодика;
3. Анализираният материал постепенно ще позволи да се направят по-машабни теоретични изводи – както с оглед на българската публична реч, така и с оглед на съпоставимостта и с тенденциите в световната лингвистика;
4. Речевият портрет съчетава подходите на различни науки, за да изгради образа на обществено значими политически фигури. В този смисъл в изграждането му се пресреща инструментариумът на лингвистиката, на социолингвистиката, на паралингвистиката, на етнологията, на психологията, на философията, на антропологията, на социологията и на редица други науки.

Опитът на преподаватели от Софийския университет показва категорично, че задачата съчетава творческия подход с умелото прилагане на усвоените теоретични знания в рамките на филологическото образование. Натрупаните знания могат да бъдат представени в научна статия, в езикова бележка или дори в монографично изследване. Десетки студенти българисти са разработили подобни речеви портрети, като част от тях са публикувани в сборника „Езикова бележка – от Балан до днес“, отпечатан от Университетското издателство „Свети Климент Охридски“ през 2022 г. Друга част са представени в различни научни списания. Оформянето на постоянна рубрика по модела „Език и общество“ със сигурност ще допринесе за жанрово-тематичното разнообразие в научните списания, а освен това ще привлече редица млади изследователи, които могат да направят своите първи стъпки в науката именно чрез разработването на речеви портрети на публично говорещи лица – политици, журналисти, артисти, писатели и интелектуалци изобщо. Като гаранция за успеха при разработването на актуален езиковедски проблем в жанра на езиковата бележка може да се отбележи и фактът, че много студенти българисти продължават тази традиция като учители по български език в средните училища възлагат на своите ученици да наблюдават различни речеви явления и да ги опишат и коментират в кратък формат. Може и да звучи преувеличено, но това е пример за въвлечането на съвременните млади хора в езиковедската проблематика или поне на приобщаването им към нея чрез формиране на интерес към актуални проблеми на родния език.

Като трето предложение, което не бих определил толкова като иновативно, а по-скоро като възраждане на една добра практика от страниците на българската научна периодика, е създаването на специализирана рубрика, посветена на историческата лингвистика и на мястото и ролята на утвърдени български лингвисти за изграждането на националната ни наука за езика. Всички днес разбираме, че младите хора все по-трудно насочват вниманието си към историческата научна лингвистична проблематика. Това от своя страна води до сериозни пропуски в края на филологическото образование, свързани с периодизацията и разволя на езика в отделните етапи; фундаментални пропуски, свързани с имената на онези български езиковеди, които поставят основите на езиковедската наука. Една такава рубрика ще позволи да бъде направен научен календар, в който да бъдат отбелязани годишнините на творците на българското езиковедие. Практика, която някои научни филологически списания поддържаха, но която днес е прекратена в по-голяма част от изданията.

Като иновативно предложение бих определил идеята към електронните сайтове на списанията да бъдат направени приложения, които да позволяват периодични срещи с утвърдени езиковеди в реално време, в нов онлайн формат. Това е добра възможност за колеги, които вече са пенсионирани, да се включват активно в общуването със следващите поколения българисти и да ги информират от първо лице за своите научни наблюдения. Категорично мога да твърдя, че това е и форма за социализация, която ще помогне на специалистите, които поради навършена възраст вече не могат да влизат в студентските аудитории, да продължат научната си работа и

да я предават. За никого не е тайна, че преподаването е мисия и тя остава за цял живот. Неслучайно всички уважавани колеги се връщат непрекъснато към аудиториите и търсят контакт със студентите. Преподаването в университета е дълбоко вкоренена обич, която не оставя Учителя до последния му дъх. А списанията с филологическа насоченост могат да се възползват от тази специфика на преподаването в хуманитарните области и да я превърнат в традиция, която ще съхрани безценни образци на лингвистичното мислене и на говоренето пред аудитория. И ако всичко това изглежда на пръв поглед като смесване на жанровете и разчупване на строго приетите и в световен план публикационни стандарти, то не е страшно да се направи крачка към разширяването им, което се налага от специфичните изисквания на аудиторията и от пренастройването на хуманитарното висше образование и на науката към различните потребности на обществото. Освен това световните платформи като Web of Science и Scopus са категорични в изискването си за сайт на списанието и на задължителни реквизити, а всичко това позволява разширяване на дейностите на едно научно списание и функционирането му като интерактивна медия. Възможно е по този начин научните послания да достигат до по-широка аудитория и да се разпространяват не само сред учените, но и сред хора, които от обща култура биха проявили интерес към разглеждания проблем. Така една онлайн лекция ще достигне както до българските граждани, така и до специалисти от различни научни области, а това е предпоставка за развитието на нови интердисциплинарни изследвания.

На пръв поглед предложените идеи не изглеждат толкова иновативни, колкото претендира заглавието на научната статия. Със сигурност обаче те са знак за съхраняване на специфичните български теми, които ще развиват националната лингвистика и ще я правят все по-съизмерима със световните образци. И най-важното – ще привличат млади изследователи, които ще разполагат със съвременни публикационни механизми да осъществят всичко това. Днес редица български списания са реферирани в световните бази данни. Може би идва времето, в което българският публикационен модел ще повлияе върху световната практика с нови и оригинални идеи. Да, статията като тип текст ще остане едно от лицата на научната мисъл, но в името на напредъка и в името на глобализацията е добре да се мисли как да се разширява публикационната дейност – през нови рубрики и през интерактивни механизми, които ще стимулират младите езиковеди към нови оригинални научни открития.

БИБЛИОГРАФИЯ

Добрикова, М. (2018)

Между традиции и перспективи. Балгаристиката във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава в навечерието на 100-годишния ѝ юбилей. // *Езиков свят*, 16 (2), 2018 с. 7 – 15. (Dobrikova, M. Mezhdru traditsii i perspektivi. Balgaristikata vav Filosofskia fakultet na Universiteta „Komenski“ v Bratislava v navecherieto na 100-godishnia yubiley. // *Ezikov svyat*, 16 (2), s. 7 – 15.)

Крейчи, П., Крейчова, Е. (2018)

Балгаристиката в Бърно – лебедова песен или ново начало? // *Езиков свят*, 16 (2), с. 20 – 24 (Kreychi, P., Kreychova, E., Balgaristikata v Barno – lebedova pesen ili novo nachalo? // *Ezikov svyat*, 16 (2), s. 20 – 24.)

Крейчова, Е. (2021)

Тридесетгодишен юбилей на списание „Опера Славика“ – научна комуникация, бъдеще и развитие. // *Езиков свят* 19(3), с. 105 – 108. (Kreychova, E. Tridesetgodishen yubiley na spisanie „Opera Slavika“ – nauchna komunikatsiya, badeshte i razvitie. // *Ezikov svyat* 19(3), s. 105 – 108.)

Крейчова, Е. (2022)

Усъвършенстване на научните стандарти. Добри практики при научните публикации. // *Езиков свят* 20(3), с. 437 – 440 <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v20i3.15> (Kreychova, E. Usavarshenstvane na nauchnite standarti. Dobri praktiki pri nauchnite publikatsii. // *Ezikov svyat* 20(3), s. 437 – 440 <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v20i3.15>)

Сталянова, Н. (2021)

Мястото на класическото филологическо списание в съвременния научен свят. // *Езиков свят*, 19 (2), с. 103 – 105. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v19i2.13> 103 (Stalyanova, N. Myastoto na klasicheskoto filologicheskoto spisanie v savremenniya nauchen svyat. // *Ezikov svyat*, 19(2), s. 103 – 105. <https://doi.org/10.37708/ezs.swu.bg.v19i2.13> 103)